

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA HARİTA BECERİLERİ *

Ömer Faruk SÖNMEZ
Bülent AKSOY

ÖZET

Bu çalışmada cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında harita becerileri incelenmiştir. Araştırma betimsel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre; bu süreçte ilköğretim programlarında harita becerilerinin genellikle coğrafya dersi içeriğinde verildiği belirlenmiştir. Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında, çağın ihtiyaçlarına göre değişiklikler yapılmıştır. Harita becerileri programlarda, cumhuriyetin ilk yıllarında öğrencilerin gözleri önündeki çevre referans alınarak yer alırken günümüzde kartografya teknikleri ve teknolojideki gelişmelere bağlı olarak daha ileri boyutlara taşınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, ilköğretim programı, sosyal bilgiler programı, harita, harita becerileri.

MAP SKILLS AND PRESENT OF REPUBLIC ELEMENTARY SCHOOL CURRICULA

ABSTRACT

This study, elementary school programs in the republic today that map skills are examined. The survey was carried out with scanning model. According to the findings in this process were given the content of elementary school programs, map skills, geography lesson program. Primary programs of the Republic today, according to the needs of the age changes have been made during certain periods. Map skills programs, in reference to the environment in front of the eyes of the students in the early years of the republic while the cartography today moved to further aspects, depending on the techniques and technological developments.

Keywords: Geographic, the primary curriculum, social studies curriculum, map, map skills.

* Doktora tezinin bir bölümünden yararlanılmıştır.

GİRİŞ

Eğitim, fertlerin yaşamlarını doğrudan etkilemesi ve sosyal yapının oluşmasındaki önemli etkisi nedeniyle toplumların gelişmesinde en önemli süreçtir. Bir ülkenin kalkınması ancak, o ülkede yaşayan insanların eğitilmesi, onlara ülkenin hedeflerine uygun beceri ve yeteneklerin kazandırılması ile sağlanabilir (Türk, 1999: 2). Sosyal bilgiler dersindeki öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde coğrafi beceriler ve buna bağlı olarak ilköğretim öğrencilerinin harita becerileri kazanması oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü harita becerileri, bireyin yaşadığı çevreyi algılamasını, tanımasını ve anlamlandırmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede sosyal bilgiler dersinin coğrafya konuları mümkün olduğunca zenginleştirilmiş eğitim ortamlarında, öğrenciyi merkeze alan çeşitli yaklaşım, yöntem ve tekniklerle öğretilmesi önem arz etmektedir (Sönmez, 2011: 253). Ayrıca coğrafya biliminin anlaşılmasının temelinde haritalar vardır (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002). Bu nedenle coğrafya konularının öğretilmesinde haritalardan yararlanmak, öğrenmeyi kalıcı hale getirecektir (Sönmez, 2010).

Bu kapsam da cumhuriyetten günümüze bakıldığında önceleri, ülkeleri tanımak, bu ülkelerle olan ulaşım ve diğer ilişkileri öğrenmek amacıyla okutulan coğrafya, daha sonraları, özellikle 1920'den sonra, bireyin düşünsel eğitimine hizmet eden bir ders, olarak algılanmaya başlamıştır (Binbaşıoğlu, 2005a: 544). Günümüz teknoloji çağında ise artık kendi haritasını yapabilen, teknolojiyi harita becerilerinin kazandırılmasında uygulayabilen öğretmenlerin yetişmesi hedeflenmektedir. Çünkü harita coğrafya konularını anlaşılmasında önemli bir materyaldir.

Çünkü harita becerilerini öğrencilerin algılaması coğrafyanın anlaşılması açısından önemlidir (Ünlü ve Günceğürü, 2013). Bu algılama sürecinde, öğrencilere verilen coğrafya derslerinin içeriğinde ise harita becerileri görülmektedir. Harita becerileri önceleri coğrafya ve sonrasında ise sosyal bilgiler dersi programı içinde, cumhuriyetten günümüze kadar 1924, 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında yer almaktadır. İlköğretim seviyesindeki harita becerileri şunlardır: Sembolleri anlama ve yorumlama becerisi, yön bulma becerisi, konum ve koordinat bulma becerisi, ölçek kullanma becerisi, uzaklık ölçme becerisi, harita okuma ve yorumlama becerisi"dir (Sönmez, 2012).

Alanyazın incelendiğinde McClure (1992), Kızılcaoğlu (2007), Öcal (2007), Ertuğrul (2008), Akar (2008), , Koç ve Aksoy (2009); Demiralp (2009), Buğdaycı ve Bildirici (2009), Sönmez (2010), Koç (2010), Sönmez ve Aksoy (2012), tarafından yapılan çalışmalarda harita becerilerinin öğretim programları açısından önemi ve nasıl öğretilmesine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Sembolleri Anlama ve Yorumlama Becerisi

Semboller haritaları okumanın anahtarıdır. Bunu için ilköğretim öğrencilerinin sembolleri kavramaları gerekmektedir. “İlk aşamada öğrenciler haritalarda kullanılan standart sembolleri tanımalıdır. Bununla ilgili olarak hemen her genel haritada karşılaşılabilecekleri semboller, örneğin; karayolu sembolü, yerleşim merkezlerinin sembolleri, demiryolları, havaalanları, akarsuların sembolleri ve yükselti ifade eden renkler gibi semboller öğrencilere kavratılmalıdır” (MEB, 2005a: 51).

Yön Bulma Becerisi

Dünya üzerinde bir noktanın yerinin belirlenmesi için yeryüzünde bulunduğu var sayılan ve birbirlerini dik olarak kesen çizgilerden yararlanır. Bu çizgiler, yerin şeklinden dolayı çember şeklindedir. Bu çizgilerden bir tanesinin değeri enlem, diğerinin değeri ise boylamdır. İşte bir yerin coğrafi koordinatı o yerin enlem ve boylam değerleriyle ifade edilir. Coğrafi koordinat sisteminde de görüleceği gibi noktaların yeri; doğu, batı, kuzey ve güney gibi ifadelerle belirtilmektedir. Bildiğiniz gibi bu kavramlar yönleri ifade eder (Şahin, 1998:143).

Konum ve Koordinat Bulma Becerisi

İnsanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başlamasıyla birlikte, beşeri ve ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde yapılabilmesi için doğru yönün ve konumun nasıl tespit edileceği ayrı bir önem kazanmıştır. “Yerküre üzerinde bir noktanın yerinin belirlenmesi için küre üzerinde bulunduğu varsayılan ve birbirlerini dik olarak kesen çizgilerden yararlanır. Bu çizgiler, yerin şeklinden dolayı çemberler şeklindedir. Bu çizgilerden birinin değeri enlem, diğerinin değeri ise boylamdır. İşte bir yerin coğrafi koordinatı o yerin enlem ve boylam değeriyle ifade edilir” (Şahin, 1998: 143). Konum, hem göreceli (bir yerin konumunu başka bir yere göre belirleme) hem de kesindir (konumunu tam olarak belirlemek için bir koordinat sisteminin kullanılması). İlk aşamada verilen eğitim görel konum becerilerinin geliştirilmesine odaklanmalıdır; özellikle çocuğun kendi çevresi göz önünde bulundurulmalıdır. Kesin konum becerileri orta seviyeyi kapsayan yıllarda enlem ve boylam konusuna hâkim olmadan önce basit koordinat sistemleri de dâhil olmak üzere daha sonra öğretilmelidir (McClure, 1992:108).

Ölçek Kullanma Becerisi

Arazi üzerindeki gerçek uzaklık (uzunluk) ve yüzölçümleri (alanları), ölçeğin paydasındaki sayının büyüklüğü oranında küçültülerek haritaya aktarılmıştır. Bu bağlamda arazi üzerindeki uzunluk ve yüzölçümleri (gerçek uzunluk alanları) ile bunların, haritadaki karşılıkları arasındaki küçültme oranına ölçek

denir (Doğanay, 2002: 111). “Gerçek alan ve uzaklığın görünümü ile bu alan ve uzaklığın harita üzerindeki görünümü arasındaki farkı anlama ve bir takım matematiksel işlemleri yapabilme yeteneği ölçek kullanma becerisi olarak adlandırılır” (Koç, 2008: 95). Harita okumayı tam öğrenmek için önemli bir beceri ölçeği anlamaktır. Çok karmaşık harita çalışmaları için ölçekler gereklidir (Nelson, 1987). “Harita ölçekleri yoluyla, harita üzerindeki uzaklığın gerçek dünya ile ilişkisi bulunabilir. Ölçeğin gösterdiği oransal ifade kesir ifadesi ile veya eşit bölümlere ayrılmış bir çizgi ile gösterilir. Öğrencilerin haritadaki alanın hangi oranda küçültüldüğünü anlamaları için bu ifadeleri tanımaları bunun için de temel matematik becerisine sahip olmaları gerekir” (MEB, 2005b: 51).

Uzaklık Ölçme Becerisi

“Bu beceri, hesaplama üzerine temellendirilmiş olup, ölçüm yapmayı ve sonuç ya da oranlamayı gerektirir. Becerinin gelişim süreci üç aşamada gerçekleşir:

1. Göreli uzaklık uygulamaları ve bilgisi
2. Uzunluk (uzaklık) korunumunun anlaşılması
3. Harita ölçeklerini (ölçmenin kendiliğinden olan formunu) kullanabilme kabiliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır” (Demiralp, 2006: 79). Ölçekten yararlanarak harita üzerinde seçeceğimiz iki nokta arasındaki en kısa yol olarak adlandırılan "kuş uçuşu uzaklığı", girinti ve çıkıntılarının dikkate alınarak hesaplandığı “gerçek uzaklığı” aşağıdaki örnekten de görülebileceği gibi çizgi ölçek yardımıyla bulabiliriz (Sönmez, 2010).

Harita Okuma ve Yorumlama Becerisi

Haritadan doğru bilgi alma, haritayı doğru kullanma ile olur. Buna da harita okuma denir. “Harita okuma ve yorumlama becerisi, harita becerilerinin en son aşamasıdır. Bilgi aktarımını sağlama, haritayı okuyup kendi yorumunu katma, haritayı kullanırken üst düzey bilişsel becerilerini harekete geçirmek gibi farklı eylemlere olanak tanınması nedeniyle bu son aşama harita becerilerinin en üst seviyesini oluşturur diyebiliriz.

Orta düzeydeki sosyal bilgiler programında en önemli beceri harita yorumlamadır, çünkü diğer birçok harita ve küre kullanım becerilerinin amacı bu beceri ile gerçekleştirilmiş olur” (Savage ve Armstrong, 2000: 348). Bu durumda “Harita yorumlama, öğrenciyi, çeşitli kombinasyonlarda ve problem çözme durumlarında bütün becerileri kullanmaya zorlar” (Demiralp, 2006: 84).

İlköğretim öğrencilerine haritayı nereden ve nasıl okumaya başlamaları gerektiği konusunda rehberlik edilmeli ve harita okumaya yönelik bol etkinliklerin yaptırılması becerinin erken yaşlarda kazanılması açısından önemlidir. Tarihsel süreç içerisinde harita becerileri programlarda aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA HARİTA....

Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarına baktığımızda harita becerileri:

İlköğretim Programının Yılı	Harita Becerilerinin İçeriği
1924 İlköğretim Programı	Plan, harita ve yön becerilerine değinilmiş ve öğrencilere, sınıfın planı, mektebin planı, mektebin bulunduğu mahallenin planı, şehrin veya köyün planı, ile Doğu Batı, Kuzey, Güney hakkında bilgi verilmiştir.
1926 İlköğretim Programı	Öğretmenin çizeceği ve öğrencilere çizdireceği haritalar, Çizim şeklindeki taslak ve kesitler belirtilmiştir.
1936 İlköğretim Programı	Harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek kum masası veya kum havuzu, Bulunulan kasabanın veya şehrin planı, Bulunulan yerin (kasaba, ilçe, il) büyük ölçekli haritası yer almaktadır.
1948 İlköğretim Programı	Öğrencilere harita fikri vermek; haritadan anlar ve faydalanır bir hale getirmektir şeklinde beceriler ifade edilmiştir.
1968 İlköğretim Programı	Gerekli plân, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler şeklinde yer almıştır.
1998 İlköğretim Programı	Harita çeşitlerini genel ve özel haritalar olarak sınıflayıp, yazma söyleme. Genel harita türlerini, fiziki, idari ve idari bölünüş haritalar olarak yazma söyleme. Özel harita türleri; iklim, karayolları, nüfus, toprak, orman, sanayi, madenler, tarım ürünleri haritaları olarak yazma söyleme. Haritaların büyüklüklerine göre; Büyük ölçekli, orta ölçekli ve küçük ölçekli haritalar olduğunu yazma söyleme. Büyük ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma. Orta ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma. Küçük ölçekli haritaların tanımını yazma söyleme. Ölçek çeşitlerini (kesir, çizgi) bilme şeklinde ifade edilmişti.
2005 İlköğretim Programı	Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur. Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır. Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur. Çevresindeki bir yerin krokisini çizer Yaşadığımız Yer ünitesinin doğrudan verilecek becerisinin mekânı algılama olduğu belirtilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyetten günümüze ilköğretim programlarında yer alan harita becerilerinin genel kapsamı belirlemektir. Kapsamda değişimler varsa değişimlerin analizi yapılacaktır. İlköğretim programlarına yönelik çalışmalar olmakla beraber, becerilere yönelik çalışmalar bulunmamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelinde yapılan araştırmalar geçmiş ya da halen var olan mevcut bir durumu mevcut şekliyle betimlemeye çalışan araştırma şeklidir (Karasar, 2005:183).

Bulgular

Çalışmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programlarında Harita Becerilerinin Kapsamı

1924 İlkokul Programında Harita Becerileri

Cumhuriyet ilan edildikten kısa bir süre sonra, eğitim sisteminde ve bu arada ilkokul programında bazı değişiklikler yapıldı. Cumhuriyet Döneminin ilk programı 1924 (1340) tarihli “İlk Mektepler Müfredat Programı”dır. Bu program, İlköğretim Dairesi tarafından hazırlanmıştır (Binbaşıoğlu, 1999b: 147).

“1924 tarihli programa göre ilk iki sınıfta coğrafya dersi yoktur. Üçüncü sınıfta bu ders haftada iki saattir. Bu sınıftaki coğrafya konularının esas özünü yakın çevre ilkesi teşkil etmektedir. Konuların anlatımında kuru kuruya bilgi verilmesinden çok, öğrencilerin gözleri önünde olan çevrenin hareket noktası olarak seçilmesi istenmektedir. Bu sınıftaki coğrafya konuları üç ana başlık altında verilebilir:

- Okulun yakın çevresi hakkında coğrafi bilgiler
- Plan, harita ve yön kavramları “ Sınıfın planı, mektebin planı, mektebin bulunduğu mahallenin planı, şehrin veya köyün planı, harita fikri. Doğu, Batı, Kuzey, Güney hakkında ameli malumat . Öğrencilere küçük planlar ve harita becerileri kapsamında çevresini algılama, yaparak ve yaşayarak öğrenme hedef alınmış olmaktadır.

• Yakın çevrenin yeryüzü şekilleri” (Maarif Vekâleti, 1924: 26). Bu programa göre coğrafya dersi dördüncü ve beşinci sınıfta haftada iki saattir. Dördüncü sınıfta coğrafyaya giriş niteliğinde coğrafi terimler ve doğa olaylarının meydana geliş biçimleri ile Türkiye coğrafyasına ait genel bilgiler, beşinci sınıfta ise dünya coğrafyasına genel bakış ve ülkeler coğrafyası konularına yer verilmiştir.

Tablo 1: 1924 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	12	-	-	-	-
Kıraat	-	4	3	2	2
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	1	-	2	2
Sarf	-	-	-	1	1
Yazı (Sülüs-Rika)	-	2	1	1	1
Kuran-ı Kerim ve Din Dersleri	-	2	2	2	2
Hesap	2	3	3	3	2
Hendese	-	-	-	1	2
Tarih	-	-	1	2	2
Coğrafya	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzısıhha	3	3	2	2	2
Müşahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye	1	1	1	1	1
Resim	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	-
Musiki	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	1	1

Kaynak: (MEB, 2003: 123).

1926 İlkokul Programında Harita Becerileri

Bu program konular arasındaki bağlantıya büyük ölçüde önem vermiştir. Böylece “ Toplu öğretim metodu” öğretim programına girmiş oldu. Bunun için eski programlarda ayrı ayrı gösterilen Tabiat tetkiki, müsabakat, tarih, coğrafya derslerinin yeni programda birinci devre “Hayat Bilgisi” adı altında toplanması ve derslerin buna dayandırılması görüşü benimsenmiştir (Cicioğlu, 1985: 126). Ayrıca programda ilkokulların amacı, “*çevresine etkin (faal) uyum yapabilecek iyi yurttaşlar yetiştirmek*” olarak tespit edilmiştir. “Uyum”un etkin ve edilgen olabilmesi ihtimalini dikkate alan program yapımcıları, Atatürk’ün sözlerindeki “işlevsel eğitim”e ilişkin düşünceleri dikkate alarak, bunu “etkin uyum” şeklinde ifade etmişlerdir. Etkin uyumda, çevresindekileri rahatsız etmeden, onların duygu, düşünce ve davranışlarını birbiriyle uyumlu hale getirmek söz konusudur. (Binbaşıoğlu, 1999b: 197). 1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaktadır. Hepsinin genel amacı ise “iyi birer vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve milletine intibak ettirmektir”. Yurt bilgisi dersi ise, bu gayeyi doğrudan doğruya yapan bir derstir; bu nedenle diğer derslerin hepsinin bir merkezi ve temeli durumundadır (Nalçacı, 2001: 23).

“1926 programında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için araç ve gereç listesi tanımlanmış bu listede;

- Öğretmenin çizeceği ve öğrencilere çizdireceği haritalar,
- Çizim şeklindeki taslak ve kesitler belirtilmiştir. 1926 programına göre dördüncü sınıfta harita ve plan öğretimi ders kitabında ikinci konu olarak belirtilmiştir.

Bu programda harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknik gösteri yöntemidir. “Tedrisat esnasında harita istimal edilecek (kullanılacak) eğer mektepte talep edilen harita yoksa muallim kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya çizecektir” (MEB 1926: 81). 1926 ilkokul programında harita önemli bir yere sahiptir. Buna bağlı olarak öğrencilerin haritaları, ezber yerine yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri hedeflenmiştir.

Tablo 2: 1926 ilkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat Dersleri	-	-	-	2	2
Eşya Dersleri	-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Resim Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
Yekun	26	26	26	26	26
Ev İdaresi	-	-	-	1	1
Dikiş	-	-	-	1	1

Kaynak: (Cicioğlu, 1985:96).

1936 İlkokul Programında Harita Becerileri

1936 ilköğretim programında coğrafya derslerinin hedefleri şunlardır;

- Çocuklara memleketimizi ve yurttaşları tanıtmak ve sevdirmek.
- İnsanların birbirleriyle ve coğrafi muhitleriyle karşılıklı tesirlerini insan kümelerinin hayat şekillerini ve geçinme tarzlarını tetkik ettirerek Türk çocuklarını memleketin iktisadi kalkınmasında müessir unsur haline getirmek.
- Dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun neticeleri, dünya üzerinde olagelen coğrafi hadiseleri hakkında çocuklara bilgi kazandırmak, vatanımızla en çok temasta bulunan ve ilgisi olan memleketler üzerine biraz daha etraflı olmak üzere dünya üzerindeki başka memleketleri ve milletleri tanımak.
- Çocuğu sık sık görüp temasta bulunduğu coğrafi bölgelerin sebeplerini araştırmaya ve hadiseler arasındaki bağıllık ve ilgileri bulup çıkarmaya alıştırmak.

Harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek (İlk Mektepler Müfredat Programı, 1936: 92).

Yukarıda görüldüğü gibi programının son hedefi “Öğrencilere harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek” olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, İlkokul Programı, 1936: 92-93).

1936 programında coğrafya dersinin öğretimi ilgili direktiflerden bir tanesi de “Çocuklara harita fikri vermek, haritadan istifade eder bir hale getirmek için plan fikrini kuvvetlendirmekten ise başlanmalıdır” şeklindedir (İlkokul Programı: 1936: 93-94). Bu direktifte plan konusundan başlanarak harita bilgisinin çocuklara kazandırılması istenmektedir. Bu yönergenin devamında ise harita kullanma ve okuma becerisinin çocuklara nasıl kazandırılacağı açıkça anlatılmaktadır.

Burada, plan fikrinin geliştirilmesine daha ilk devre sınıflarında başlanması ve bunun kum yardımıyla yapılması istenmektedir “Bilhassa ilk devrede sınıftan başlayarak okulun, etrafındaki binaların ve sokakların ve okul ile ev arasındaki yolların kumda küçük ölçekte yeniden meydana getirilmesine önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen numuneye uygun olmak sureti ile basit planlar yaptırılmalıdır” (İlkokul Programı, 1936: 94).

Ayrıca, çocuklarda harita fikrinin kuvvetlenmesi için onlara da haritalar yaptırılmasının gereği belirtilmektedir. Bunun için coğrafya dersinde kullanılan malzemeler içine 1926 programına bir ilave olarak;

- Kum masası veya kum havuzu,
- Bulunulan kasabanın veya şehrin planı,
- Bulunulan yerin (kasaba, ilçe, il) büyük ölçekli haritası yer almaktadır (İlkokul Programı, 1936: 94).

Ders kitabının birinci konusu haline gelen plan ve harita bilgisi konusunda yeryüzü şekillerinin öğretiminde gözlem-incelemelere önem verilmesi ve

somuttan soyuta gidilmesi istenmektedir. “Okulun bulunduğu şehrin civarında müşahadeler yaparak ve bunları kum masasında, kum havuzunda veya okul bahçesinde meydana getirerek yeryüzünün arızaları, akar ve durgun suları, denizleri, sahilleri hakkında çocuklar tam bir kavrayışı kazandıktan sonra harita ve plan fikri genişletilip takviye edilecektir (İlkokul Programı, 1936: 100). 1936 programında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırma, gösteri ve yaparak yaşayarak öğrenme şeklinde belirtilmiştir.

Gösterip yaptırma yöntemine göre; “Öğretmen derslerde icap ettikçe kendisi kara tahtaya kabataslak haritalar çizecek ve bunları talebesine de çizdirecektir” (MEB, 1936: 73) “Talebeye kilden veya kum ve topraktan kabartma haritalarda yaptırılmalı ve bunlara mektep civarında engebe ve şekilleri yapmak ile başlanmalıdır” (MEB, 1936: 74).

Gösteri yöntemine göre; “Muallim coğrafya derslerini duvar haritaları üzerinde takip ederek vermeli, ismi geçen engebe ve şekiller birer harita üstünde gösterilmeli..” (MEB, 1936: 73). “Coğrafya derslerinde talebenin atlasları önlerinde açık olacak ve muallim dersini takrir eder ve duvar haritası üzerinde mevkileri gösterirken talebe bir yandan bunları duvar haritası üzerinde takip edecektir” (MEB, 1936: 73). Yapararak- yasayarak öğrenme modeline göre;

“Harita ve plan fikrini kazandırma (dershanede ve mektep haricinde) uygulamalı yapılacaktır” (MEB, 1936: 75). “Yolların, dalların, vadilerin ve diğer engebelerin haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve böylece tatbi-katla harita arasındaki ilişkisi açıklanmalıdır” (MEB, 1936: 141).

Tablo 3: 1936 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap Hendese	4	4	4	4	5
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	1	1	1
Yekun	26	26	26	26	26

Kaynak: (Cicioğlu, 1985: 97).

1948 İlkokul Programında Harita Becerileri

1936 programı günün ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilerek 1948 ilkokul programı hazırlanmıştır. Bu program, 1948 -1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985: 99).

Bu programda yer alan ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler şunlardır:

- Tarih
- Coğrafya
- Yurttaşlık Bilgisi

1948 programına göre beşinci sınıfta coğrafya dersi haftada iki saattir ve genel amaçları şunlardır;

- Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek.
- İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek öğrencileri yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer öge haline getirmek.
- Çocuklara dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun sonuçları hakkında bilgi kazandırmak ve onları, sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini ve bu olaylar arasındaki bağlılık ve ilişkileri bulup çıkarmaya alıştırmak.
- Yurdumuzla en çok ilişkisi olan ülkelerle, dünyanın başka memleket ve uluslarını çocuklara tanıtmak.
- Öğrencilere harita fikri vermek; haritadan anlar ve faydalanır bir hale getirmektir (MEB, 1948: 139).

Programda önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırma tekniğidir. “Çocuklara harita fikri vermek, onları haritadan faydalanacak bir hale getirmek için plan fikrini kuvvetlendirmekten ise başlanmalıdır. Bilhassa ilk devrede sınıftan başlayarak okulun etrafında ki yapıların; sokakların ve okul ile ev arasındaki yerlerin kumda küçük ölçüde canlandırılmasına önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen örneğe uygun olan basit planlar yaptırılmalıdır” (MEB, 1948: 140). “Yolların, dağların, vadilerin ve diğer engebeleri haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve çocukların haritalarına başvurularak bildikleri tabiat engebelerinin haritada yeri bulundurulmalıdır” (MEB, 1948: 141). “Fiziki haritalarda deniz seviyesindeki yerler ile çeşitli yüksekliklerin hangi renklerle gösterildiğini anlatarak çocukları harita okumaya alıştırmalıdır” (MEB, 1948: 141). “Çocuklarda harita fikrinin kuvvetlenmesi için onlara harita da yaptırılmalıdır. Bir ülkenin veya bir kıtanın en göze çarpan girinti ve çıkıntıları, kırık çizgilerle, kabataslak gösterilmeli, bunun için böyle basit çizgilerle dağları, akarsular, göller ve denizler konmalı ve önemli şehirlerin yerleri işaret edilmelidir” (MEB, 1948: 141).

Tablo 4: 1948 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	1. DEVRE			II. DEVRE	
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: (MEB, 1948: 23).

1968 İlkokul Programında Harita Becerileri

1967–1968 öğretim yılında Bakanlıkta kurulan uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyonda 1962 program taslağı ve bu taslağın uygulanan sonuçları üzerinde çalışarak “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” hazırlanmıştır. Geliştirilen bu taslak program 25–30 Nisan 1968 tarihleri arasında toplanan “İlkokul Programı Değerlendirme Semineri’nde” incelenmiştir (Çelenk ve diğ., 2000: 98). Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı, Değerlendirme Semineri çalışmalarından sonra birtakım değişiklikleriyle 1968 Mayıs ayında Talim Terbiye Kuruluna sunulmuş ve Talim Terbiye Kurulunun 1 Temmuz- 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul Programı kabul edilmiştir (Tekişik, 1969: 11). Bazı değişiklikler yapılarak günümüze kadar gelen bir programdır.

1962 öncesi ilkokul programlarında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi adlarıyla yer alan, bağımsız ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler 1962 tarihli ilkokul programı taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında toplanmıştır. 1968 tarihli İlkokul Programı’nda ise bu dersin adı “Sosyal Bilgiler” olmuştur. Bu ders, 1962 tarihli programda yer alan toplum ve Ülke İncelemeleri

dersi gibi disiplinler arası bir yapıya sahiptir. 1968 programında sosyal bilgiler dersi amaçları dört kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlardan biri olan “Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden” başlığı altında yer verilen bazı amaçlar şunlardır:

Bu derste öğrenciler;

- “Çevrelerini ve yurdu tanı; Türkiye’nin yakın ve uzak komşu memleketler ve diğer dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- Gerekli plân, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler” (İlkokul Programı, 1968: 63-65).

Tablo 5: 1968 İlkokul Programında Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	SINIFLAR				
	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf	5.Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim iş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: (Gülcan ve diğ., 2003: 159).

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Harita Becerileri

1998 tarihli bu program TTKB’nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanmıştır. Bu program ilköğretim bütünlüğüne yönelik olarak hazırlanmış ilk sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Sosyal bilgiler kapsamına giren derslerden

biri olan “vatandaşlık ve insan hakları eğitimi” dersine ait program ise daha sonra yayımlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olarak programda yer almıştır.

1998 ilköğretim sosyal bilgiler programında öğrencilere çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden kazandırılması gereken genel amaçlar şu şekilde vurgulanmaktadır:

- Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
- Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
- Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.
- Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler. İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında plân, kroki ve harita konusu ilk olarak dördüncü sınıfta verilmektedir.

1998 sosyal bilgiler programına göre öğrencilere Harita Bilgisi ve Harita Okuma konularında kazandırılacak hedef ve davranışlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Harita çeşitlerini genel ve özel haritalar olarak sınıflayıp, yazma söyleme.
- Genel harita türlerini, fiziki, idari ve idari bölünüş haritalar olarak yazma söyleme.
- Özel harita türleri; iklim, karayolları, nüfus, toprak, orman, sanayi, madenler, tarım ürünleri haritaları olarak yazma söyleme.
- Haritaların büyüklüklerine göre; Büyük ölçekli, orta ölçekli ve küçük ölçekli haritalar olduğunu yazma söyleme.
- Büyük ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma.
- Orta ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma.
- Küçük ölçekli haritaların tanımını yazma söyleme.
- Ölçek çeşitlerini (kesir, çizgi) bilme. 1998 Sosyal Bilgiler programında harita okuma becerisinin kazandırılması ilgili baksa bir hedef ise haritayla ilgili temel işaretlerle ilgilidir.

Harita okumayla ilgili temel işaretler bilgisi Bu hedefte kazandırılması beklenen davranışlar aşağıda verilmiştir.

- Her türlü haritada; renklerin ne anlama geldiğini yazma söyleme.
- İşaretlerin ne anlama geldiğini yazma söyleme.
- İşaretlerin nereye yazıldığını yazma söyleme.

• Orman, çalılık, bataklık, kumluk, çeşme-kuyu, baraj, kara yolu, demir yolu, tünel, göl, akarsu, maden, hava alanı, anıt, köprü, devlet sınırı, gümrük kapısı, bu kavramların haritadaki işaretlerini yazma söyleme (MEB, 1998).

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Harita Becerileri

Bu programın 4. ve 5. sınıfı TTKB'nin 08.08.2005 tarih ve 293 sayılı kararı ile kabul edilmiş Ağustos 2005 tarih ve 2575 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. 6. ve 7. sınıfı ise; TTKB'nin 30.06.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile kabul edilmiş Ağustos 2005 tarih ve 2575 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saatidir.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarından bazıları aşağıda verilmiştir.

• “Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

• Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.” (MEB, 2005: 9).

İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında yön ve kroki konusu ilk olarak dördüncü sınıfta verilmektedir. Aşağıda bu konuların bulunduğu ünite ile ilgili kazanımlar verilmiştir.

“Ünite 3 Yaşadığımız Yer”

Bu ünitenin sonunda öğrenciler;

• Çeşitli yöntemlerle çevresindeki herhangi bir nesnenin kendisine göre bulunduğu yönü bulur.

• Çevresinde gördüklerini şekil ve şemalarla anlatır.

• Çizdiği şekil ve şemalarda kullandığı sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturur.

• Çevresindeki bir yerin krokisini çizer (MEB, 2005: 16). Yaşadığımız Yer ünitesinin doğrudan verilecek becerisinin mekânı algılama olduğu belirtilmiştir. Mekânı algılama becerisi ile ilgili olarak programda şu açıklamaya yer verilmiştir:

“Sosyal bilgiler 4-5. sınıflarda mekânı algılama becerisinin ilk aşamaları olan kroki ve taslak çizimler oluşturma, nesne veya olguları sembollerle ifade etme ve hazırlanmış krokilerden faydalanabilme ve küre kullanma becerileri üzerinde durulacaktır.”

İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında harita becerileri ile ilgili konulara altıncı sınıfta da yer verilmektedir. Aşağıda bu konuların bulunduğu ünite ile ilgili kazanımlar verilmiştir.

“Ünite 2 Yeryüzünde Yaşam”

- Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
- Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkeminin coğrafi konumunu tanımlar,
- Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
- Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışı, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar (MEB, 2005: 18).

SONUÇ

1924 tarihli ilköğretim programında coğrafya konularının esas özünü yakın çevre ilkesi teşkil etmektedir. Plan, harita ve yön kavramları “ Sınıfın planı, okulun planı, okulun bulunduğu mahallenin planı, şehrin veya köyün planı ve çocuklarda harita fikri oluşturulmaya çalışılmış, Doğu, Batı, Kuzey, Güney hakkında bilgi verilmiş, öğrencilere küçük planlar ve harita becerileri kapsamında çevresini algılama yaparak ve yaşayarak öğrenme hedef alınmıştır.

1926 tarihli ilköğretim programında öğretmenin çizeceği ve öğrencilere çizdireceği haritalar belirlenmiş, çizim şeklindeki taslak ve kesitler belirtilmiştir. 1926 programına göre dördüncü sınıfta harita ve plan öğretimi ders kitabında ikinci konu olarak belirtilmiştir. Bu programda harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknik gösteri yöntemidir. 1926 ilköğretim programında harita önemli bir yere sahiptir. Buna bağlı olarak öğrencilerin haritaları, ezber yerine yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri hedeflenmiştir.

1936 tarihli ilköğretim programında harita becerileri “Çocuklara harita fikri vermek, haritadan istifade eder bir hale getirmek için plan fikrini kuvvetlendirmekten ise başlanmalıdır” şeklinde yer almış ve bu direktifte plan konusundan başlanarak harita bilgisinin çocuklara kazandırılması istenmiştir. 1936 programında öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırma, gösteri ve yaparak yaşayarak öğrenme şeklinde belirtilmiştir.

1948 tarihli ilköğretim programında harita becerileri, öğrencilere harita fikri vermek; haritadan anlar ve faydalanır bir hale getirmek şeklinde yer almıştır. Programda önerilen yöntem ve teknikler gösterip yaptırma tekniğidir.

1968 tarihli ilköğretim programında harita becerileri, “Çevrelerini ve yurdu tanı; Türkiye’nin yakın ve uzak komşu memleketler ve diğer dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanır ve gerekli plân, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hâle gelirler şeklinde yer almıştır.

1998 tarihli ilköğretim programında; harita becerileri öğrencilere harita çeşitlerini genel ve özel haritalar olarak sınıflayıp, yazma söyleme, genel harita türlerini, fiziki, idari ve idari bölünüş haritalar olarak yazma söyleme, özel harita türleri; iklim, karayolları, nüfus, toprak, orman, sanayi, madenler, tarım ürünleri haritaları olarak yazma söyleme, haritaların büyüklüklerine göre; Büyük ölçekli, orta ölçekli ve küçük ölçekli haritalar olduğunu yazma söyleme, büyük ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma, Orta ölçekli haritaların tanımını söyleme yazma, küçük ölçekli haritaların tanımını yazma söyleme, ölçek çeşitlerini bilme şeklinde yer almış ve harita okuma becerisinin kazandırılması ilgili başka bir hedef ise haritayla ilgili temel işaretlerle ilgilidir.

2005 tarihli ilköğretim programında harita becerileri sosyal bilgiler dersinde harita becerileri ile ilgili konulara altıncı sınıfta yer verilmiş, farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur, konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar, haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur, haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar şeklinde yer almıştır.

Öneriler

- İlköğretim programında harita becerilerinin eçeriği zenginleştirilmesi gerektiği düşünölmektedir.
- Harita becerilerinin öğrencilere daha iyi kazandırılması için ders kitaplarında harita görsellerine daha çok yer verilmelidir.
- Okullarda çeşitli konularda hazırlanmış haritaların olduğu Coğrafya ve sosyal bilgiler laboratuvarlar oluşturulmalıdır.
- Okullarda öğrencilerin harita becerilerini geliştirmek için uygulama yapılacak çizim masaları ve materyaller bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

AKAR, B. (2008). *“İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita Kullanma Düzeylerinin Ve Harita Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi”* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

BİNBAŞIOĞLU, C. (1999a). *“Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları”*, 75.Yılda Eğitim, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 145–170.

BİNBAŞIOĞLU, C. (1999b). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*, Ankara: Tekişik Yayıncılık.

BUĞDAYCI, İ ve BİLDİRİCİ, Ö. (2009). *Harita Kullanımının Coğrafya Eğitimi*ndeki Önemi, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.

CİCİOĞLU, Hasan. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve Ortaöğretim*, 4 baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, No. 140.

ÇELENK, S, TERTEMİZ, N. ve KALAYCI, K. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

DEMİRALP, N. (2006). *Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak Harita ve Kürek Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD. Ankara.

DEMİRALP, N. (2009). *Haritalarla Öğrenme*, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Güz:7(4), s.955-973, Ankara.

DOĞANAY, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Erzurum: Aktif Yayınevi.

ERTUĞRUL, Z. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Tespiti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı. Ankara.

KOÇ, H. (2008). *Coğrafya Öğretim Programındaki Kazanımların Öğrencilerin Harita Beceri Düzeyleri Üzerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi ABD. Ankara.

KOÇ, H. Ve AKSOY, B. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, M. Safran (Editör). *Harita Becerileri ve 11-14 Yaş Grubundaki Öğrencilerin Yapabilecekleri Harita Becerileri*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, s.341-360.

KOÇ H (2010). *Cografya Egitiminde Harita Algısı ve Kullanımı*. Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilgiler Dergisi 39-187:146-158.

GÜLCAN, M. ve diğ.,. (2003). *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

KIZILÇAOĞLU, A. (2007). *Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış*, Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18.

MCCLURE, R.W. (1992). *A Conceptual Model for Map Skills Curriculum Development Based Upon A Cognitive Field Theory Philosophy*, Oklahoma State University (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Oklahoma.

MEB (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*, Ders Kitapları Genel Müdürlüğü: Ankara.

MEB. (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara: MEB Yayınevi.

- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (1926). İlk Mektepler Müfredat Programı, İstanbul.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (1930). İlk Mektepler Müfredat Programı, İstanbul.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (1936). İlk Mektepler Müfredat Programı, İstanbul.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (1948). İlkokul Programı, İstanbul.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (1968). İlkokul Programı, İstanbul.
- NALÇACI, Ahmet. (2001). Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- NELSON, M.R. (1987). Children and Social Studies, Creative Teaching In The Elementary Classroom, U.S.A.: Harcourt Brace Jovanowich Publishers.
- Ocal A (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerinin Mekansal Bilis Becerilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- SAVAGE, T. V. ve AMSTRONG, D. G. (2000). Effective Teaching in Elementary Social Studies, New Jersey: Pentice- Hall Inc.
- SÖNMEZ, Ö.F. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- SÖNMEZ, Ö.F. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar II.(Edt: Refik TURAN, Ali Murat SÜMBÜL, Hakan AKDAĞ) "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri", Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- SÖNMEZ, Ö.F. (2012). "İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Harita Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi" Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p.1905-1924.
- ŞAHİN, K. (2003). *İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Müfredat Programlarının Geliştirilmesi*, Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11, Sayfa:81-92.
- TEKİŞİK, H. H. (1969). Yeni İlkokul Programı Uygulama Rehberi, Ankara: Rehber Yayınevi.
- TÜRK, Ercan. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ünlü ve Günceğörü (2013). *Coğrafya Derslerinde Harita Becerisine Yönelik Uygulamaların Öğretmen Tutumlarına Etkisi*, Marmara Coğrafya Dergisi, sayı:27, s.58-71.
- Ünlü, M., Üçışık ve S., Özey, R. (2002). Coğrafya Eğitim ve Öğretiminde Haritaların Önemi. Marmara Coğrafya Dergisi, 5, 9-25.